

УДК 94(477)»1654/1734»

Сергій Сегеда

Усипальниця гетьмана Данила Апостола: історія, дослідження, сучасний стан

Узагальнено дані про усипальницю гетьмана Лівобережної України Данила Апостола – Спасо-Преображенський собор у с. Великі Сорочинці на Полтавщині. Наведено свідчення про результати обстеження родового склепу Апостолів, його пограбування в роки Радянської влади, сучасний стан собору – шедевр барокового мистецтва першої третини XVIII ст.

Ключові слова: Собор, усипальниця, гетьман, Данило Апостол.

The dates about Bural-Valuit of the Hetman of Left-Bank Ukraine Danylo Apostol – the Transfiguration Cathedral in the Village Velyki Sorochyntsi in Poltava Region are summarized. The evidences about the results of investigation of Apostols' Family crypt, its robbing in the Soviet time as well as the modern stage of the Cathedral which is the masterpiece of Baroque Art of the first part of the 18th century are shown.

Keywords: Cathedral, Bural-Valuit, Hetman, Danylo Apostol.

Данило Апостол (1654–1734) визначний державний, політичний і військовий діяч України, один із тих провідників Гетьманщини, що, за словами Михайла Грушевського, «...ніколи не встрявав в якусь ворожу для України справу – вів свою лінію українську. Належав також до невеликого числа старшини, які не замазали рук своїх кривдою народною» [1, с. 400]. Батько майбутнього гетьмана, Павло, який, за переказами, походив із давнього боярського валашського роду Апостолів-Катаржі [5, с. 4], після завершення бурхливих подій Національно-визвольної війни українського народу під проводом Богдана Хмельницького увійшов до вищої старшинської верстви Гетьманщини, обійнявши посади гадяцького, а згодом – миргородського полковника. Після його смерті пірнач миргородського полку, який за територією та кількістю населення був найбільшим у Гетьманщині, дістався його сину – двадцятивосьмилітньому Данилові. Відтоді він понад півстоліття залишався помітною постаттю української історії.

Данило Апостол мав неабиякий авторитет у козацькому середовищі. Цьому сприяли і його приваблива зовнішність, і дуже високий зріст, який перевищував 2 метри, й фізична сила, і вроджений розум та ґрунтовна освіта, і великий військовий досвід, отриманий ним під час війн з турками, кримськими татарами, шведами, військом іранського шаха тощо, й особиста відвага та мужність, засвідчені писемними джерелами. Під час штурму турецької фортеці Кизикермен він «...знатною паче протчих показивал храбрость» [7, с. 155], але втратив око і з тих пір завжди носив на голові пов'язку. Таким його і зображено на прижиттєвому і пізніших портретах.

В роки гетьманування Івана Самойловича (1672–1687) Данило Апостол входив до вузького кола його довірених осіб. Після падіння цього гетьмана Лівобережної України він позбувся посади і навіть потрапив за ґрати. Через 2 роки новообраний гетьман Іван Мазепа повернув Данилові Апостолові полковницький чин і наблизив до себе. На думку багатьох істориків, він був втаємничений в його антимосковські плани, хоча в листопаді 1708 р. після довгих роздумів і сумнівів все ж опинився в таборі Петра I.

На загал Данило Апостол завжди послідовно обстоював інтереси Гетьманщини і після поразки виступу Івана Мазепи намагався боронити залишки її автономії. В 1723 році він домігся прийняття «Коломацьких чолобитних», в яких козацька старшина просила Петра I обмежити владу Малоросійської колегії і дозволити вибори нового гетьмана. Замість цього розлючений цар наказав заарештувати ініціаторів «чолобитних», і вслід за наказним гетьманом Іваном Полуботком вони опинилися в казематах Петропавлівської фортеці. Лише несподівана смерть Петра I у січні 1725 року врятувала Данила Апостола від заслання до Сибіру.

1 жовтня 1727 року, після зміни політичної ситуації в Росії, сімдесятитрьохлітнього Данила Апостола було обрано гетьманом Війська Запорозького.

Досвідченому воїну й адміністратору довелося керувати урядом Гетьманату в умовах планомірного наступу Російської імперії на козацьке самоврядування в Лівобережній Україні. Як і раніше, козаків змушували виконувати тяжкі фортифікаційні роботи і воювати далеко за межами України. Все ж гетьманування Данила Апостола, як зазначає Дмитро Дорошенко, «...було короткою ясною смугою на темному тлі українського життя після упадку Мазепи» [3, с. 187]. За відносно короткий час гетьман вжив ряд заходів, спрямованих на впорядкування земельних справ, знищення багатьох повинностей і податей, встановлених Малоросійською колегією, заборону росіянам володіти в Гетьманщині хуторами й угіддями та висилку із її території тих із них, хто не мав паспортів. Гетьман домагався поліпшення становища українських купців, заснував казначейство, яке вперше в історії Гетьманщини склало річний бюджет, підтвердив багатьом містам магдебурзьке право, добивався підпорядкування Києва гетьманській адміністрації; доклав чимало зусиль для реформи судівництва; виклопотав у цариці Анни дозвіл на повернення в Україну козаків-запорожців, які після тривалих поневірянь на землях Кримського ханства заснували Нову, або Підпільнецьку Січ [2, с. 212–213].

Родовим гніздом Данила Апостола було містечко Сорочинці на Миргородщині*, сотником якого був його батько. Тривалий час тут знаходилась канцелярія Миргородського полку. В містечку постійно жила його дружина Ульяна, яка походила з давнього українського шляхетського роду Іскрицьких (Істрицьких). Подружжя мало трьох синів, один із яких помер у дитинстві, і шестеро доньок.

За часів гетьманства Данила Апостола Сорочинці набули статусу неофіційної столиці Гетьманщини. На території свого маєтку, розташованого в центрі містечка, на живописному березі річки Псел, гетьман розгорнув масштабне будівництво своєї резиденції, захищеної оборонними спорудами. Ще раніше, 1623 року тут заклали також фундамент мурованого Спасо-Преображенського собору, який замислювався як родова усипальниця роду Апостолів.

Припускають, що його будував відомий вітчизняний архітектор Степан Ковнір. Камінь, що слугував матеріалом при спорудженні стін собору товщиною півтора метри, доставляли з кар'єру, розташованого на відстані 26 кілометрів від Сорочинців. За переказами, це робили козаки, які, вишикувавшись у довжелезний ланцюг, передавали бут із рук в руки. Будівництвом опікувався молодший син гетьмана Павло, котрий у жовтні 1727 року перебрав від нього уряд миргородського полку. Будівництво було завершено в 1732 році. Храм освятили в присутності його фундатора – Данила Апостола та 10 тис. козаків, які, за наказом гетьмана, взяли участь у цій церемонії.

* Нині – с. Великі Сорочинці Миргородського р-ну Полтавської обл.

Спасо-Преображенський собор – справжній шедевр барокового мистецтва першої третини XVIII ст. Спочатку ця хрещата за планом споруда, яка відзначається багатством оформлення фасадів, мала 9 бань. Окрасою інтер'єру собору був великий п'ятиярусний іконостас (ширина – 18, висота – 22 метри) із 130 іконами, виготовлений, на думку дослідників, в Києво-Печерській лаврі майстрами Лівобережної України.

Як і передбачалось, храм став місцем останнього спочинку Данила Апостола, що після тяжкої хвороби помер 17 січня 1734 року в своїй резиденції в тодішній офіційній столиці Гетьманату – місті Глухові. Домовину з тілом гетьмана відправили до Сорочинців, де 5 лютого київський митрополит Рафаїл Заборовський провів похоронний обряд в Спасо-Преображенському соборі в присутності старшини, простих козаків і міщан. Після завершення відправи домовину помістили в склепі, що його спорудили під підлогою в центрі споруди. Пізніше там поховали дружину гетьмана Уляну, яка на кілька років пережила свого чоловіка, сина Павла і його дружину Ганну Херасківну, котра мала молдавське коріння, інших близьких і далеких родичів гетьмана та членів їхніх родин – усього близько 15–20 осіб, серед яких були і чоловіки, і жінки, і діти.

З плином часу Спасо-Преображенський собор зазнав деяких змін. В 1811 р. в нього влучила блискавка і після пожежі та перебудови на його верхівці залишилось 5 бань. На щастя, іконостас тоді не постраждав.

Першим із науковців, хто подав ґрунтовний опис усипальниці гетьмана, був Дмитро Яворницький, який навідався туди на початку XX ст. «Преображенська церква в Сорочинцях, безперечно, найкрасивіша серед інших церков містечка. – писав він. – Вже здалеку її будівля вражає своєю грандіозністю, оригінальністю, рідкісним поєднанням форм й опорядження...»

Стіни її складені з каменів довжиною до 2,5 аршина... Зовні вони оздоблені дуже вигадливими і надзвичайно гарними ліпними прикрасами, хоч і без усіляких фронтонів, колон і портиків. Всередині церкви покладено підлогу із залізних квадратних плит й облаштовано три престолу: головний – в ім'я Успіння Пресвятої Богородиці і два бокові – в ім'я Покрови Пресвятої Трійці. Напроти головного престолу споруджено високий, чудово вирізьблений іконостас із густою позолотою, яка вже дуже потьмяніла, і з рідкісними за художнім виконанням іконами. Вони тут настільки гарно написані, що багато з них, особливо ікони старозавітних пророків, мимоволі приковують до себе погляди відвідувачів, вражаючи їх своїм біблійним спокоєм, і мимоволі переносять їхню уяву в далекі, таємничі часи» [11, с. 87]. Серед них, на думку вченого, особливо вирізняються ікони патронів гетьмана та його дружини – пророка Данила і великомучениці Іуліанії, фігурам яких художник надав національного вигляду, «одягнувши» в народні українські строї.

Відомий вітчизняний мистецтвознавець Григорій Логвин вважав, що на іконах патронів Данила Апостола та його дружини Уляни відтворено їхню зовнішність. «Обидві ікони, без сумніву, передають реальні риси подружжя Апостолів, – зауважував він, – тому їх треба розглядати як портрети» [8].

З історико-краєзнавчих джерел відомо, що принаймні в середині XIX ст. склеп під підлогою Спасо-Преображенського собору, отримавши дозвіл настоятеля храму, могла відвідати будь-яка зацікавлена людина. Дехто з відвідувачів залишав собі «на пам'ять» фрагменти оздоб, ґудзики, шматки одягу небіжчиків тощо. У зв'язку з цим керівництво місцевої єпархії заборонило доступ до поховань. Після цього потрапити туди можна було лише під час ремонту

дерев'яної основи підлоги, на якій лежали металеві плити. Такий ремонт проводили раз на 10–15 років.

У липні 1886 року, під час чергового ремонту, скориставшись нагодою, в підземелля Спасо-Преображенського собору навідався земський лікар Миргородського повіту Олександр Ксьонзенко, котрий жив і працював у Сорочинцях. Він уважно обстежив склеп і домовину Данила Апостола, залишивши їх детальний опис.

За спостереженнями цього пошанувача старожитностей, домовина гетьмана стояла на ніжках і відрізнялась від інших своїми розмірами та оздобленням. Вона була виготовлена з дубових дощок і оббита чорним оксамитом, який добре зберігся. Зовні, біля узголів'я була прибита металева дощечка, на якій масляною фарбою було намальовано циферблат годинника. Справа на ньому півколом нанесено латинські цифри від XII до V, зліва – церковнослов'янську в'язь слова «престо». Єдина стрілка годинника зупинилася на цифрі V. Всередині циферблата було ще одне коло, на якому зображено захід сонця, що має вигляд людського обличчя, із сяючим промінням. Малюнок і надпис на зображенні циферблата годинника в алегоричній формі повідомляють про час смерті гетьмана [6, с. 85].

Лікар Олександр Ксьонзенко не втримався від спокуси оглянути стан тлінних решток гетьмана. «Піднявши кришку домовини, – занотував він, – побачили небіжчика досить високого зросту, одягнутого в жупан, який досягав колін. М'які тканини голови й обличчя абсолютно зникли, частково перетворившись на пилюку, яка нагадує сажу...» [6, с. 85]. Жупан гетьмана, пошитий із парчі брудно-зеленого кольору, був застебнутий на металеві ґудзики, з яких збереглися далеко не всі. Зліва на рівні грудей на жупані була вишита позолотою зірка ордена святого Олександра Невського з надписом «За труды и отечество». Голову небіжчика покривала парчева шапочка, оздоблена, швидше за все, вишивкою, від якої залишилися лише сліди: чи то від часу, чи то, як не без гумору зауважив Олександр Ксьонзенко, «від надмірної запопадливості перед старожитностями попередніх відвідувачів гетьманської усипальниці...» [6, с. 358]. На ногах покійного гетьмана були шкіряні туфлі. Решта вбрання не збереглася: час зробив свою справу.

За інформацією Дмитра Яворницького, дехто з відвідувачів склепу вважав, що склеп є початком підземного ходу, вийти з якого можна на протилежному березі Псла в башті, розташованій у садибі одного з поміщиків. Він переповів місцеві чутки, що туди буцімто спускалися деякі жителі Сорочинців, але напівдорозі були змушені повертатися: не вистачало повітря, гасли свічки [11, с. 91]. Перекази про ці таємничі підземні ходи досі живуть на Миргородщині, овіяній козацькою славою.

Після встановлення Радянської влади в Україні над усипальницею гетьмана Данила Апостола було вчинено наругу. 23 лютого 1922 року Президія ВЦВК, яка формально була вищим державним законодавчим органом більшовицької імперії, прийняла постанову «Про ліквідацію церковного майна», згідно з якою місцевим Радам доручалось «...вилучити з церковних майн, переданих у користування груп віруючих усіх релігій, з описів та договорами всі дорожочинні предмети з золота, срібла та каменів, вилучення яких не може суттєво вплинути на інтереси самого культу, і передати до органів Народного комісаріату фінансів для допомоги голодуючим»* [9, с. 59–60].

* Кошти, отримані після реалізації церковних цінностей, офіційно призначались для боротьби з голодом, який в 1921–1922 рр.

На виконання цього розпорядження 15 травня 1922 року із родинної усипальниці Апостолів, за інформацією Людмили Розсохи, було вилучено безліч речей, що мали велику історичну й художню цінність: церковне начиння – золоті й срібні чаші, потири, дарохранительниці тощо; золоті персні гетьмана й срібний із позолотою натільний хрестик, що належали гетьману та його дружині; старовинні ікони, писані на дерев'яних дошках; металеву дощечку з алегоричним зображенням часу смерті Данила Апостола, про яку згадував Олександр Ксьонзенко; дошку з епітафією з домовини Ганни Херасківни; нагороди; шаблю миргородського сотника Олексія Апостола й іншу козацьку зброю; срібний посуд і куманці з родинною символікою; парчевий золототканий жупан і кунтуш Данила Апостола; шапки гетьмана та його сина, оздоблені хутром, вишивкою, парчею й оксамитом; парчевий пояс гетьмана; парчеві й гаптовані жіночі очіпки; дрібні оздобі одягу – гудзики й гапlickи.

Переважна більшість цих унікальних реліквій на збереглася. Частина з них, за свідченням Людмили Розсохи, «... була передана до інших музеїв, частина зникла у вирі Другої світової війни та в мороці безвідповідальності й байдужості до національних надбань 40–70-х років (минулого століття – автор), коли експонати з музейних фондів розкрадалися і потрапляли до приватних колекцій, а то й просто нехтувалися й фізично знищувалися» [10, с. 80]. Це ж сталося і з колекцією речей із усипальниці Апостолів, довкола якої розігрались справді драматичні події з детективним відтінком.

Вночі 23 липня 1922 року з експозиції Миргородського повітового музею зникли дуже цінні експонати: золотий перстень з ажурним орнаментом, який належав Данилу Апостолу; два золотих перстені (один із рубіном), під орнамент яких було вмонтовано волосся, заплетене в косичку; золотий перстень сина гетьмана Павла; унікальний, рідкісної краси перстень, що мав вигляд двох емальованих жіночих рук, які підтримували щиток із чотирма діамантами; срібний позолочений хрестик із рельєфним розп'яттям, що його колись носила дружина Павла Ганна Херасківна. Підозра впала на директора музею І. Плєскача, який був вимушений змінити місце роботи, однак речей так і не знайшли. Минуло понад п'ять років, історія з викраденням дорогоцінностей із гетьманської усипальниці стала потроху забуватися, залишивши зарубки на серці безпідставно звинуваченої людини. Аж тут зненацька на допомогу істині й слідству прийшли звичайні жіночі ревності: на початку 1928 року дружина одного зі службовців миргородського відділу народної освіти звернулася до міліції з повідомленням про те, що її чоловік, який, мабуть, не відзначався подружньою вірністю, є крадієм тих самих коштовностей. Їх знайшли і передали до Лубенського окружного музею, який мав кращі умови для зберігання. Надалі їхні сліди загубилися [10, с. 89–90].

Більшість шедеврів із склепу Спасо-Преображенського собору, мабуть, втрачено назавжди. Окремі речі, які колись належали Данилові Апостолу та членам його родини, зберігаються в музеях Миргорода, Полтави, Києва.

У 1937 році Спасо-Преображенський собор за розпорядженням комуністичної влади закрили, однак в грудні 1941 року під час німецько-фашистської окупації богослужіння в ньому поновились. Вдруге релігійну громаду зняли з реєстрації в 1960 році, коли в СРСР розпочалась нова хвиля «боротьби з релігійним дурманом».

охопив Поволжя, Північний Кавказ, Сибір, деякі регіони України, хоча насправді вони були використані для зміцнення більшовицького режиму.

Все ж Спасо-Преображенському собору вдалося уникнути сумної долі багатьох шедеврів барокової архітектури, зруйнованих в Україні у роки Радянської влади. Своєрідною «охоронною грамотою» для нього в роки безальтернативного панування «войовничих атеїстів» став той факт, що 20 березня (1 квітня за новим стилем) 1809 року тут відбувся обряд хрещення майбутнього класика російської літератури, нащадка старовинного українського козацького роду Миколи Гоголя.

Наприкінці 1950 рр. під час хрущовської відлиги в мистецтвознавчій літературі з'являються розвідки провідних вітчизняних мистецтвознавців (Григорія Логвина, Павла Жолтовського, Лади Міляєвої тощо), присвячені архітектурі та іконостасу Спасо-Преображенського собору. Зрештою це спричинилось до того, що в 1963 р. собор поставили на облік як пам'ятку республіканського значення УРСР. Через 3 роки тут розпочали великі реставраційні роботи, під час яких було відновлено унікальний іконостас. В 1985 році відреставровані ікони вперше було представлено на виставці в заповіднику «Софія Київська». Незабаром їх повернули до Спасо-Преображенського собору.

На початку 1970 рр. у зв'язку з реставраційними роботами після відповідного запиту до Президії АН УРСР, переадресованого Інституту археології, склеп-усипальницю Данила Апостола оглянув тодішній аспірант цієї наукової інституції Олександр Моця, нині відомий фахівець в царині давньоруської археології. Він з'ясував, що під час варварської акції 1922 року її організатори і виконавці все ж не наважилися знищити тлінні рештки небіжчиків. На момент огляду напівзруйнована домовина з прахом Данила Апостола знаходилась на тому самому місці, де її оглядав Олександр Ксьонзенко. За рекомендацією Олександра Моці вхід до склепу замурували. Це було зроблено для того, щоб надалі унеможливити візити небажаних відвідувачів*.

У 1992 році в Спасо-Преображенському соборі втретє за його історію знову розпочалась служба Божа. За кілька місяців до цієї події нащадки однієї із гілок гетьманового роду Андрій Муравйов-Апостол із дружиною Елен і сином Крістофером, які є громадянами Швейцарії, відвідали свою малу батьківщину село Хомутець на Миргородщині, де розташований занедбаний палац їхніх предків, та Великі Сорочинці. Родина подарувала громаді Спасо-Преображенського собору шість мідних дзвонів, що їх встановлено на новозбудованій дзвіниці поблизу цієї величній споруди. Сповідуючи про початок служби Божої, вони своїм мелодійним дзвоном нагадують про славного гетьмана Лівобережної України Данила Апостола, похованого у відреставрованій святині.

1. *Грушевський М.* Ілюстрована історія України / М. Грушевський. – Репр. вид. 1913 року. – К.: МП «Райдуга» – кооп. «Золоті ворота», 1992. – 525 с. 2. *Дзира Я.* Данило Апостол / Ярослав Дзира // Гетьмани України: Історичні портрети. Збірник. – К.: Журнал «Україна», газета «Вечірній Київ», 1991. – С. 207–213. 3. *Дорошенко Д.* Нариси історії України. – Т. II / Д. Дорошенко. – Мюнхен: «Дніпрова хвиля», Київ: «Глобус», 1992. – 217 с. 4. *Дорофієнко Інна, Рутковська Ольга* // Сорочинський іконостас. Альбом / Інна Дорофієнко, Людмила Міляєва, Ольга Рутковська. – К.: Родовід, 2010. – С. 27–41. 5. *Крупницький Б.* Гетьман Данило Апостол і його доба / Б. Крупницький. – Автбург: Українська вільна академія наук, 1948. – 192 с. 6. *Ксьонзенко А.* Гетьманская

* Автор даної статті щиро вдячний члену-кореспонденту НАНУ Олександру Моці за усне повідомлення про результати огляду усипальниці Данила Апостола.

усыпальниця / А. Ксензенко // Гетьман Данило Апостол, його роль і місце в історії України: Матеріали наукових читань (Полтава – Великі Сорочинці, 4 лютого 2005 року). – Полтава, 2005. – С. 82–86. 7. Літопис Самовидця / Відп. ред. Я. Дзира. – К.: Наук. думка, 1971. – 208 с. 8. *Логвин Г. Н.* По Україні. Стародавні мистецькі пам'ятки / Г. Н. Логвин. – К.: «Мистецтво», 1968. – 464 с. з іл. // Електронний ресурс. – Режим доступу: http://www.alyoshin.ru/Files/publika/logvin/logvin_ukr_00.html. 9. Постановление ВЦИК об изъятии церковных ценностей. 23 февраля 1922 г. // Русские патриархи XX века. Судьбы Отечества и Церкви на страницах архивных докумен-

тов. – М.: Издательство РАГС. – 1999. – С. 59–60. 10. *Розсоха Л.* Скарби зі склепу Апостолів / Л. Розсоха // Гетьман Данило Апостол, його роль і місце в історії України: Матеріали наукових читань (Полтава – Великі Сорочинці, 4 лютого 2005 року). – Полтава, 2005. – С. 78–81. 11. *Яворницький Д. И.* Преображенская церковь в м. Больших Сорочинцах, Полтавской губернии, где крестили Н. В. Гоголя / Д. И. Яворницький // Гетьман Данило Апостол, його роль і місце в історії України: Матеріали наукових читань (Полтава – Великі Сорочинці, 4 лютого 2005 року). – Полтава, 2005. – С. 86–91.

УДК 9.373:811.161.2

Галина Чуба

Українські студії в Ягеллонському університеті: минуле і сучасне

У статті аналізується процес становлення українських студій у Ягеллонському університеті. Висвітлюються здобутки і досягнення польських та українських вчених у галузі славістики, східнослов'янського мовознавства, української мови та літератури, а також процес утворення нинішньої кафедри українознавства.

Ключові слова: славістика, українська філологія, українознавство, Ягеллонський університет.

The development of the Ukrainian Studies in Jagiellonian University is analyzed. The achievements of Polish and Ukrainian Scientists in the Area of Slavonic Studies, Slavonic Philology, Ukrainian Language as well as the process of formation of the modern Chair of Ukrainian Studies.

Keywords: Slavonic Studies, Ukrainian Philology, Ukrainian Studies, Jagiellonian University.

У науковому середовищі Кракова зацікавлення українознавчою проблематикою давнє. Заняття з української мови та літератури в Ягеллонському університеті почали проводити уже в кінці XIX ст. Одним із перших серед краківських вчених дослідженням східнослов'янських мов займався «батько краківської славістики», засновник першого у Польщі «Слов'янського семінару» Луціан Малиновський (1839–1898). У далекому 1886/1887 навчальному році професор викладав курс порівняльної граматики української та російської мов, розпочавши таким чином українські студії в Ягеллонському університеті.

Кількома роками пізніше у 1892/1893 розпочалися регулярні заняття з української мови (лекторат), які вів відомий краківський філософ Юзеф Третяк (1841–1923), дослідник польської літератури епохи романтизму, а також російської та української. Він, зокрема, вивчав вплив Адама Міцкевича на творчість Олександра Пушкіна й Тараса Шевченка. У 1894 році вчений отримав звання професора і став першим керівником секції української мови та літератури, що відкрилася на філософському факультеті Ягеллонського університету.

Серед знаних імен, які в перші роки творили краківську україністику, не можна не згадати Мар'яна Здоховського (1861–1938), відомого філософа, активного учасника «Слов'янського клубу», популяризатора знань про східних слов'ян, а насамперед, про Україну [2]. У 1897–1900 роках українську літературу в Ягеллонському університеті викладав Кирило Студинський (1868–1941), успішно захистивши на філософському факультеті свою габілітаційну роботу, він обійняв тут посаду доцента. У 1900 році вчений повернувся до Львова, отримавши запрошення працювати на посаді професора тамтешнього університету Франца Йосипа.

Чим було зумовлене зацікавлення краківської академічної спільноти українознавчою проблематикою в кінці XIX – на початку XX століття? Річ у тім, що в цей час Краків був своєрідним рубіжним пунктом між Західною та Східною Європою, що сприяло його перетворенню на важливий науковий та культурний центр. У той час у Кракові жила численна українська громада. Дослідники подають такі цифри: якщо у 1910 р. у Кракові проживало біля 85 тисяч осіб, то українців

серед них було близько 1,5 тис., а у 1930 – близько 2 тис. [8, с. 174]. Це були залізничники, дрібні службовці, ремісники, прислуга, учні й студенти краківських шкіл. Усі вони творили доволі стійку релігійно-культурну групу, пов'язану почуттям національної єдності та об'єднану довкола церкви Воздвиження Чесного Хреста Господнього, організовану в колишній каплиці св. Норберта на вулиці Вісльній недалеко Планта. Це приміщення було передане австрійською владою греко-католицькій громаді ще в 1808 році [11].

На початку XX ст., особливо в 20–30-х роках у Кракові жили й працювали визначні українські вчені, які були змушені з різних причин виїхати з України. Серед них варто згадати хоча б Богдана Лепкого, Івана Фещенка-Чопівського, Володимира Кубійовича, Степана Томашівського, Івана Зілінського та багато інших [9, с. 250]. Кістяк української громади у Кракові складали, однак, студенти Ягеллонського університету, Вищої торговельної школи, Академії мистецтв. На відміну від Львівського університету, ці навчальні заклади були відкритими для української молоді з Галичини, тому вона охоче вступала сюди. У 1924 р. навіть було засновано «Українську студентську громаду», товариство, що мало на меті різнобічну (в тому числі й матеріальну) взаємну допомогу та підтримку його членів [10, с. 233]

Була ще й інша, прагматична причина зацікавлення українською мовою та культурою, особливо з боку польських студентів. Про неї пише Н. Білик: «Українська проблематика була вже в Кракові настільки важливою, що в кількох гімназіях введено навчання руської (української) мови. Крім українців, на лекції ходили й поляки, що мали намір бути вчителями у школах Східної Галичини» [1, с. 102].

Нова сторінка у розвитку українських студій в Ягеллонському університеті пов'язана з іменами Богдана Лепкого (1872–1941) та Івана Зілінського (1879–1952). Вони були ініціаторами та реалізаторами ідеї відкриття в рамках «Славістичного інституту» («*Studium Słowiańskie*»), організованого у 1925 році під керівництвом відомого славіста Казимира Нітша, окремих кафедр, які б спеціалізувалися на вивченні української мови та літератури. «Славістичний інститут» був міждисциплінарною науково-дидактичною